

Mr. Chris Sent
chrissent@humantrafficking.info
www.humantrafficking.info

RANTSEV

Een mensenrechtelijke benadering van mensenhandel

Op 7 januari 2010 deed het Europese Hof voor de Rechten van de Mens een langverwachte uitspraak in de mensenhandelzaak Rantsev.¹ Voor het eerst sinds zijn oprichting kreeg het Hof de kans zich uit te laten over mensenhandel in de zin van seksuele uitbuiting in relatie tot zowel de reikwijdte, toepassing en aard van het verbod op slavernij en dwangarbeid van artikel 4 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM of het “Verdrag”).

In Rantsev doet het Hof een principiële uitspraak die aansluit bij de groeiende internationale aandacht voor *trafficking in human beings* (mensenhandel). Het Hof geeft een nieuwe interpretatie en brengt mensenhandel onder het toepassingsbereik van artikel 4. Het Hof erkent de ernst van mensenhandel als mensenrechtenschending en maakt het tegelijkertijd de weg vrij voor slachtoffers om een (rechtstreeks) beroep te kunnen doen op het EVRM en de daaraan te ontlelen bescherming.

Het Hof bevestigt dat het verbod op slavernij, en met deze uitspraak ook het verbod op mensenhandel, op een lijn staat met artikel 2 (het recht op leven) en artikel 3 (het verbod op marteling, foltering en wrede of onmenselijke behandeling) EVRM voor zover het gaat om de absolute aard en werking.² Dit vooral, kan in de toekomst grote gevolgen hebben voor de wijze waarop in veel landen, Nederland daarvan niet uitgesloten, wordt omgegaan met het verlenen van (tijdelijke) verblijfsrechten aan slachtoffers. Artikel 4 is absoluut en behelst een zogenaamd *refoulementverbod*.

Tot slot is deze uitspraak belangrijk omdat het Hof de positieve staatsverplichtingen voortvloeiend uit artikel 4 EVRM, uitbreidt ten opzichte van zijn eerdere mensenhandelduitspraak Siliadin.³ In die zaak ging het om de strafbaarstelling van dienstbaarheid, uitbuiting anders dan in seksuele zin.

Bijna een jaar later is, voor zover mij bekend, relatief weinig gepubliceerd over Rantsev.⁴ Deze baanbrekende uitspraak verdient meer aandacht. Daarom een aanvulling.

¹ EHRM 7 januari 2010, nr. 25965/04, Rantsev v. Cyprus en Rusland.

² Zie art. 15, §2 EVRM.

³ EHRM 26 juli 2005, nr. 73313/01, Siliadin v. Frankrijk.

⁴ Resp. M. Boot-Matthijssen NJCM-Bulletin 35/5, p. 501-519 en A. Beijer, ‘Rantsev v. Cyprus en Rusland, een korte schets van de situatie in Nederland wat betreft mensenhandel’, *Ars Aequi*, okt 2010; A. Timmer, EHRM, Rantsev t. Cyprus en Rusland, 7 januari 2010.

1 DE CASUS

Maart 2001 arriveert de 21-jarige Russische Oxana Rantseva (Rantseva) op een zogenaamd artiestenvisum in Cyprus. Op Cyprus is het algemeen bekend dat werken als variétéartiest fungeert als dekmantel voor werken in de prostitutie.

Drie dagen nadat Rantseva haar baan als variétéartiest is begonnen, verlaat zij het appartementsgebouw waar zij huisvesting heeft, neemt haar bezittingen mee en laat een briefje achter met de mededeling dat zij terug naar Rusland gaat. De eigenaar van het variététheater, hiervan op de hoogte gebracht, eist van de autoriteiten dat Rantseva wordt opgepakt en uitgezet zodat hij een nieuw meisje voor haar in de plaats kan laten overkomen. De politie wil Rantseva niet oppakken omdat zij niet illegaal op Cyprus verblijft en evenmin gezocht wordt. Rantseva wordt daarop door een bodyguard van de theater eigenaar opgepakt en alsnog aan de politie overgedragen. De politie draagt op haar beurt Rantseva over aan de theater eigenaar met afgifte van haar identiteits- en reisdocumenten en met de opdracht de volgende dag terug te komen. De theater eigenaar neemt Rantseva mee en brengt haar onder in een ander appartement.

Rantseva wordt de volgende dag dood naast het appartementsgebouw aangetroffen. Door de Cypriotische autoriteiten wordt aangenomen dat dit gebeurd is tijdens een vlucht poging. De zware verwondingen op haar lichaam worden aan de val vanuit het appartement toegeschreven. Er wordt geen onderzoek verricht naar de (verdachte) omstandigheden waaronder Rantseva aan haar einde is gekomen, noch naar de inconsistenties in het autopsierapport of in de getuigenverklaringen. Evenmin wordt onderzocht naar de wijze waarop Rantseva geronseld is en of sprake was van mensenhandel.

De vader van Rantseva, Nicolay Rantsev voert tevergeefs strijd om de dood van zijn dochter nader onderzocht te krijgen. Op zijn verzoek is door Rusland autopsie op het lichaam van zijn dochter verricht. Op Ruslands verzoek tot nader onderzoek stelt Cyprus dat een en ander voldoende onderzocht is en dat de zaak gesloten is. Rusland zelf geeft evenmin gehoor aan het verzoek om twee Russische meisjes die in hetzelfde theater werkten en inmiddels weer in Rusland wonen als getuigen te horen en onderzoek te doen naar de ronselpraktijken.

In 2006 legt Rantsev zijn klacht over het niet nader onderzoeken van de dood van zijn dochter en het falen van het bieden van adequate bescherming voor aan het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg. Rantsev doet een beroep op de artikelen 2, 3 en 5, lid 1, 6 8, 37, 41 en vooral artikel 4 EVRM.

2 MENSENHANDEL VALT ONDER REIKWIJDTE ARTIKEL 4 EVRM

Artikel 4 eerste lid EVRM stelt dat niemand in slavernij of dienstbaarheid mag worden gehouden en behelst een zogenaamd *core right* van het Verdrag. In het Verdrag zelf zijn geen verwijzingen naar mensenhandel te vinden. Dat is niet zo vreemd. Het EVRM is gebaseerd is op de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, waarin evenmin melding wordt gemaakt van mensenhandel, aldus het Hof.

Het Hof vat zijn rol als ultieme mensenrechtenbeschermer ruim op en interpreteert het Verdrag in de geest van deze tijd.⁵ Het stelt dat mensenhandel als zodanig strijdig is met de geest en het doel van de bescherming die artikel 4 beoogt te bieden. Het Hof geeft zelf geen invulling aan het begrip mensenhandel maar verwijst eenvoudig naar de internationale definities in zowel het *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children*. (VN 25 december 2003, Palermo Protocol), als het Verdrag van de Raad van Europa ter bestrijding van mensenhandel (Warschau, mei 2005, Mensenhandelverdrag).

Artikel 3 van het Mensenhandelverdrag, evenals artikel 4 van het Palermo Protocol, definiëren mensenhandel als:

"Trafficking in human beings⁶" shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;⁷

In dit verband is de weliswaar minimale verwijzing die het Hof maakt naar de uitspraak van het Internationale straftribunaal voor voormalig Joegoslavië van 12 juni 2002, *Prosecutor v. Kunarac, Vukovic and Kovac* interessant.⁸ Het tribunaal overweegt dat slavernij in de oorspronkelijke betekenis van het woord doelde op een situatie waarbij sprake is van een eigendomsrechtelijke verhouding tot het slachtoffer (lijf eigenschap). Bij *mensenhandel* gaat het meestal niet om een werkelijk eigendomsrechtelijke verhouding maar heeft de uitoefening van dwang of controle over een persoon tot gevolg dat een situatie ontstaat als ware sprake van een eigendomsrechtelijke situatie.

3 ABSOLUTE WERKING, EEN REFOULEMENTVERBOD?

Article 4 makes no provision for exceptions and no derogation from it is permissible under Article 15 § 2 even in the event of a public emergency threatening the life of the nation.

Het Hof benadrukt dat artikel 4, naast artikel 2 en 3, één van de fundamentele waarden van democratische samenlevingen verankert. Artikel 4 is, evenals artikel 2 en 3, fundamenteel en absoluut. Hoewel het Hof hier (nog) niets over zegt in deze uitspraak, betekent absolute werking niet alleen dat een staat zich dient te onthouden van handelingen die direct maar ook van handelingen die indirect in strijd komen met dit verbod. Deze vaststelling met betrekking tot de aard en reikwijdte van artikel 4 kan grote gevolgen hebben voor slachtoffers en de wijze waarop met hun veiligheid wordt omgegaan. Gelijk wat het Hof al eerder vaststelde in relatie

⁵ Zie r.o. 282, "In view of its obligation to interpret the Convention in light of present-day conditions [...]"

⁶ 'persons' in het Palermo Protocol.

⁷ In Nederland is deze definitie gecodificeerd in de delictomschrijving van artikel 273f Wetboek van Strafrecht.

⁸ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY) 22 februari 2001, IT-96-23-T & IT-96-23/1-T, *Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic (Trial Judgment)*, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b7560.html>.

tot de absolute werking van artikel 2 en zeer uitgebreid tot artikel 3⁹, zullen staten zich ongeacht een noodtoestand of beroep op de openbare orde, dienen te onthouden van verwijdering, uitlevering of overlevering van een persoon aan bijvoorbeeld het land van herkomst wanneer een reëel risico bestaat dat hij/zij (opnieuw) slachtoffer wordt van een mensenrechtelijk onaanvaardbare situatie.¹⁰

Aangenomen wordt dat uit artikel 2 en 3 EVRM een zogenaamd refoulementverbod kan worden afgeleid. Dit is internationaal erkend principe, voortkomend uit het Vluchtelingenrecht.¹¹ Voor artikel 2 en 3 EVRM geldt niet als vereiste dat sprake is van een vluchtelingrechtelijke vervolgingsgrond zoals bijvoorbeeld geloof of discriminatie. Voldoende is het risico op inbreuk op een absoluut recht.¹² De op grond van artikel 15, paragraaf 2 EVRM toegekende absolute werking beschermt personen in dat geval tegen verwijdering (en niet-toelating) wanneer die verwijdering een reëel risico impliceert op een door artikel 2 of 3 verboden behandeling.¹³

Het principe van *non-refoulement* zal gezien de absolute aard van artikel 4 ook van toepassing zijn voor slachtoffers van mensenhandel.¹⁴ Er zal met smart gewacht worden op een eerste uitspraak waarbij het verlenen van verblijfsrechten in het licht van bescherming centraal staat. De vraag zal zijn wanneer gesproken kan worden van gegronde reden om aan te nemen dat bij terugkeer een reëel risico bestaat om alsnog of wederom slachtoffer te worden van ernstige mensenrechtenschendingen.¹⁵ Een uitspraak van het Hof in dit verband zal met name interessant zijn omdat in vrijwel alle landen, evenals in Nederland, slachtoffers voor bescherming in de vorm van een verblijfstatus in beginsel afhankelijk zijn van het verlenen van hun medewerking aan opsporing en vervolging, meestal in de vorm van het doen van aangifte.¹⁶

Uit artikel 34 EVRM heeft het Hof bovendien een procedurele vertaling van het refoulementverbod afgeleid in de zin dat het individuele klachtrecht waarborgt dat een vreemdeling niet wordt verwijderd gedurende de tijd dat zijn klacht inzake de schending van artikel 2 of 3 behandeld wordt.¹⁷

Voordat het Hof de kans krijgt zich hier over uit te laten, kan in navolging van de jurisprudentie over artikel 2 en 3, hier al een en ander over gezegd worden. Vooruitlopen lijkt mij zelfs gewenst, omdat zeer weinig slachtoffers de lange adem zullen hebben voor een rechtsgang naar

⁹ Zie o.a. EHRM 15 november 1996, nr. 22414/93, Chahal v. Verenigd Koninkrijk, 15 en EHRM 7 maart 2000, nr. 43844/98, T.I. v. Verenigd Koninkrijk.

¹⁰ Daar zal naar mijn idee niet alleen sprake van zijn wanneer een slachtoffer opnieuw in handen van mensenhandelaars valt maar ook wanneer dit het geval is wanneer een slachtoffer in een zodanig getraumatiseerde staat verkeert dat terugkeer redelijkerwijs niet geëist kan worden. Medische noodsituaties vallen eveneens onder art. 3 EVRM.

¹¹ Zie in dit geval m.n. art. 33 Vluchtelingenverdrag.

¹² EHRM 7 juli 1989, nr. 14038/88, Soering v. Verenigd Koninkrijk.

¹³ Voor toepasselijkheid is wel een *minimum level of severity* vereist. Zie EHRM 6 maart 2001, nr. 45276/99, Hilal v. Verenigd Koninkrijk.

¹⁴ Vgl. T.P. Spijkerboer & B.P. Vermeulen, *Vluchtelingenrecht*, Ars Aequi, Nijmegen 2005, p. 68; http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_7-9.pdf

¹⁵ Vgl.: Wil een asielzoeker een beroep kunnen doen op het uitzettingsverbod van art. 3 EVRM, dan dient sprake te zijn van gegronde redenen (*substantial grounds*) dat verwijdering zal leiden tot een reëel risico (*real risk*) van een behandeling in strijd met art. 3. Dit criterium wordt in elke uitspraak over de verenigbaarheid van uitzetting met art. 3 EVRM door het Hof aangehaald. Spijkerboer en Vermeulen zie noot 13, p. 75.

¹⁶ Artikel 14 Mensenhandelsverdrag biedt lidstaten ook de mogelijkheid slachtoffers een verblijfsvergunning op humanitaire gronden aan te laten vragen. De keuze is aan de lidstaten om een van beide mogelijkheden te kiezen. Nederland stelt dat zij slachtoffers beide mogelijkheden biedt. Zie ook 3.1.

¹⁷ EHRM 6 februari 2003, nr. 46827/99, Mamatkulov v. Turkije; zie verder T.P. Spijkerboer & B.P. Vermeulen, 'Vluchtelingenrecht', *Ars Aequi*, Nijmegen 2005, p. 69.

Straatsburg en uitspraken in mensenhandel zaken dringend gewenst zijn. Met de Rantsev-uitspraak staat de deur van het EHRM in ieder geval open.

3.1 Integrale rechterlijke herbeoordeling

Wanneer beslissingen in relatie tot de verwijdering of niet toelating van slachtoffers van mensenhandel raken aan hun veiligheid, bijvoorbeeld door een risico op represailles, impliceert de absolute werking van artikel 4 dat de nationale (bestuurs)rechter aan het EVRM dient te toetsen. Slachtoffers dient een effectief rechtsmiddel ter beschikking te staan, wat zo veel wil zeggen dat de nationale rechter vol toetst.¹⁸

Wanneer in Nederland een slachtoffer geen medewerking aan de opsporing en vervolging verleent bijvoorbeeld uit vrees voor represailles, kan in zeer schrijnende gevallen een beroep worden gedaan op artikel 3.4 derde lid van het Vreemdelingenbesluit.¹⁹ De beslissing of in die gevallen een verblijfsvergunning kan worden verleend wordt overgelaten aan de beoordelingsvrijheid, oftewel discretionaire bevoegdheid van de minister zonder dat beoordelingscriteria zijn gegeven. Een besluit op grond van artikel 3.4 derde lid Vreemdelingenbesluit mag door de bestuursrechter alleen terughoudend (marginaal) getoetst worden. Dit om de eigen verantwoordelijkheid van de rechter tot haar recht te laten komen. Dat betekent dat de omstandigheden die hebben geleid tot het besluit om geen verblijfsvergunning te verlenen niet volledig en nauwkeurig herbeoordeeld kunnen worden en niet getoetst wordt of uitzetting in strijd komt met artikel 4 EVRM (2 of 3).²⁰ Evenmin kunnen omstandigheden die later zijn gerezen voorgelegd worden aan de bestuursrechter (*ex tunc* beoordeling). Het is twijfelachtig of de Nederlandse wetgeving de toets van artikel 13 EVRM als daadwerkelijk rechtsmiddel (*effective remedy*) kan doorstaan.

Een (toekomstig) geslaagd beroep op het eerste lid van artikel 4 EVRM betekent evenwel nog niet - in navolging van de artikel 3 EVRM-jurisprudentie - dat hieraan ook een recht op verblijf zal kunnen worden ontleend. Slachtoffers kunnen in zo'n geval niet uitgezet worden maar evengoed nog steeds de straat opgestuurd, oftewel *geklinkerd* worden. Interessant in dat geval is de vraag welk risico een slachtoffer loopt (opnieuw) op eigen bodem in handen van mensenhandelaren te vallen, waarmee alsnog het verbod op mensenhandel, eveneens indirect en binnen de eigen landsgrenzen overtreden wordt.

¹⁸ ABRvS, 15 juni 2006, *JV 2006/290, m.nt.* T. Spijkerboer. Said

¹⁹ NB: De grondslag voor het verlenen van deze vergunning is een andere dan de zogenaamde 'humanitaire vergunning voortgezet verblijf' (art. B16 Vreemdelingencirculaire), wanneer een slachtoffer wel medewerking heeft verleend gedurende 3 jaar en of een onherroepelijke veroordeling in het strafproces heeft plaatsgehad.

²⁰ Toetst een rechter wel vol, dan treedt hij daarmee buiten zijn bevoegdheid en zal zijn beslissing door de Raad van State in beginsel weer kunnen worden teruggedraaid. Daarmee is voorstelbaar dat de rechtsgang tot herbeoordeling bij een afwijzende beslissing op grond van artikel 3.4 derde lid bedoeld is te mislukken. Dat gegeven biedt wellicht, omdat het resultaat van een rechtsgeding op voorhand vaststaat, de mogelijkheid om nog voordat de nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, een beroep te doen bij het Europese Hof. Zie hiervoor EHRM 11 januari 2007, nr. 1948/04, *Shalah Sheek v. Nederland*, en artikel 35, lid 1 EVRM. Vereist is dan dat de klager aantoonbaar door middel van nationale jurisprudentie dat een dergelijke rechtsgang zinloos zou zijn. Mij lijkt dat jurisprudentie m.b.t. beslissingen op grond van beoordelingsvrijheid en marginale toetsing door de bestuursrechter toereikend zouden moeten zijn.

4 POSITIEVE VERPLICHTINGEN

Geheel in lijn met de jurisprudentie van het Hof sinds de zaak X & Y v. Nederland en de prominere plaats voor het slachtoffer, werkt het Hof in Rantsev de leer van de positieve verplichtingen verder uit.²¹

In de Siliadin zaak concentreert het Hof zich alleen op een positieve verplichting tot strafbaarstelling en vervolging, voor in dat geval *dienstbaarheid* in de huishoudelijke sector. In Rantsev breidt het Hof deze positieve plicht tot strafbaarstelling uit (r.o. 284): *The Court considers that the spectrum of safeguards set out in national legislation must be adequate to ensure the practical and effective protection of the right of victims or potential victim of trafficking.*

Het Hof leidt uit artikel 4 EVRM ook een aantal andere dan strafrechtelijke positieve verplichtingen af. Zo dienen praktijken en gewoonten die vaak als dekmantel voor mensenhandel worden gebruikt te worden aangepakt, zoals het geval was bij het werken als artiest op Cyprus. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld gaten in vreemdelingenwetgeving die mensenhandel kunnen bevorderen. Daarnaast verwijst het Hof naar de veelheid aan te nemen maatregelen zoals deze zijn geformuleerd in het Palermo Protocol en in het bijzonder het Mensenhandelverdrag. Daarin wordt om een gecombineerde benadering gevraagd van criminalisering, preventie en steun aan en bescherming van slachtoffers. Een andere plicht die het Hof afleidt, is de plicht van staten om met elkaar grensoverschrijdend samen te werken.

4.1 Actief bieden van bescherming

Staten dienen volgens het Hof slachtoffers of mogelijke slachtoffers bescherming te verlenen zodra zij op de hoogte zijn of op de hoogte hadden kunnen zijn van (r.o. 286):

As with Articles 2 and 3 of the Convention, Article 4 may, in certain circumstances, require a State to take operational measures to protect victims, or potential victims, of trafficking (see, mutatis mutandis, Osman, cited above, § 115; and Mahmut Kaya v. Turkey, no. 22535/93, § 115, ECHR 2000-III). In order for a positive obligation to take operational measures to arise in the circumstances of a particular case, it must be demonstrated that the State authorities were aware, or ought to have been aware, of circumstances giving rise to a credible suspicion that an identified individual had been, or was at real and immediate risk of being, trafficked or exploited within the meaning of Article 3(a) of the Palermo Protocol and Article 4(a) of the Anti-Trafficking Convention. In the case of an answer in the affirmative, there will be a violation of Article 4 of the Convention where the authorities fail to take appropriate measures within the scope of their powers to remove the individual from that situation or risk.

In het geval van Rantseva was sprake van zo'n door het Hof voorgestelde situatie. De plaatselijke autoriteiten waren op de hoogte of hadden op de hoogte kunnen en moeten zijn van het gevaar van mensenhandel van een in dit specifieke geval geïdentificeerd persoon. Zij hadden daarom actief bescherming moeten bieden.

²¹ EHRM 26 maart 1985, nr. 8978/80, X. & Y. v. Nederland.

Niet alleen de vraag wat verstaan dient te worden onder ‘geloofwaardig vermoeden’ (*credible suspicion*), is in dit geval van belang.²² Direct daarna speelt de vraag wanneer sprake is van ‘reëel en direct’ gevaar (*real and immediate risk*). Het bieden van bescherming, ingrijpen en adequaat onderzoek verrichten, oftewel de operationele strafrechtelijke verplichtingen die voortvloeien uit artikel 4, zijn niet zodanig absoluut dat zij onder alle omstandigheden moeten worden toegepast (r.o. 287). Het Hof geeft staten de ruimte om te opereren binnen de marges van prioriteiten en beperkte middelen die hen ter beschikking staan. Daarmee blijft in het midden hoever de verplichtingen precies reiken en welke maatstaven daarbij aangelegd moeten worden. Onmogelijke opgaven kunnen moeilijk worden uitgevoerd, dat is zonneklaar. Dat neemt niet weg dat deze ruimte die het Hof aan lidstaten geeft om nadere uitwerking vraagt. Het stellen van prioriteiten impliceert immers een belangenafweging en dat nu verdraagt zich, hoe het ook zij, moeizaam met het absolute verbod van artikel 4.

Voor de overige positieve verplichtingen die voortvloeien uit artikel 4 overweegt het Hof (r.o. 200) dat het, als gevolg van het gebrek aan mensenhandelzaken tot nu toe, nog heeft te oordelen over de positieve maatregelen buiten het strafrechtelijke kader.

5 CONCLUSIE

Deze uitspraak is een enorme mijlpaal in de strijd tegen mensenhandel, onze ‘moderne slavernij’. Dwang²³ uitoefenen over een persoon als ware er sprake van een eigendomsrechtelijke verhouding met als doel die persoon uit te buiten, is een ernstige mensenrechtenschending. Daders dienen opgespoord, berecht en gestraft te worden. Slachtoffers dienen effectieve bescherming geboden te worden die niet op mag houden wanneer zij niet meewerken aan opsporing en vervolging. Die bescherming dient door te werken wanneer het gaat om besluiten die hun veiligheid raken, zoals in het geval van verwijdering, niet toelating of overlevering aan een andere staat.

Rantsev is een eerste en brede uitspraak die vooral vragen open laat over de vorm waarin de bescherming van slachtoffers gegoten dient te worden. Maar de deur voor een mensenrechtelijke benadering van mensenhandel staat weer verder open. Het Mensenhanderverdrag is het eerste verdrag waarbij een mensenrechtelijke benadering centraal staat. Een rechtstreeks beroep op dit Mensenhanderverdrag kan door individuele slachtoffers niet gedaan worden. Dat is anders voor de rechtstreeks werkende bepalingen van het EVRM die met deze uitspraak ook volop betekenis hebben gekregen voor individuele slachtoffers van mensenhandel.

Voor de rechtspraak in Nederland biedt deze uitspraak mogelijkheden een humanitaire verblijfsaanvraag te doen indien een slachtoffer reële vrees heeft voor een inbreuk op de in artikelen 2, 3 of 4 EVRM beschermde rechten wanneer een verblijfsvergunning wordt geweigerd en (gedwongen) terugkeer naar een land van herkomst resteert.

²² Wanneer daar sprake van is zou kunnen worden afgeleid uit bijvoorbeeld de in Nederland gehanteerde lijst te vinden in de ‘Aanwijzing mensenhandel. Zie *Aanwijzing Mensenhandel2008.A022: http://www.om.nl/onderwerpen/mensenhandel_en/@151374/aanwijzing/*

²³ Dwang, d.m.v. geweld, bedreiging, misbruik van omstandigheden, misleiding etc.